Laupäeval, 8. aprillil kell 16.00

Rakvere rahvamajas

Amor ja Mars

Väärikad, sõjakad ja lustakad tantsud renessansist ja varabarokist

Vanatantsuansambel Saltatriculi

Tartu vanamuusikud

Kontserdi üks teema on „armastuse sõda“: levinud motiiv nii maalikunstis, muusikas kui ka luules, kus kord kõneldakse „südant ründavast Amorist“, kord armastajatest, kes on asunud Amori sõjaväkke, kord võitlusest armastatu südame pärast. Sama kujund oli kasutusel ka renessansiaja seltskonnatantsus. Nii asuvad kava keskmes kolm kõige selgemate võitluselementidega tantsu; kahel neist on lausa turniirile viitav nimi. Kõik need galantsed võitlused lõppevad leppimisega, vastastest saavad liitlased, Amor võidab Marsi.

Teine keskne telg on õukondlik rafineeritus *versus* „tagasi loodusesse“: nagu ikka, hakatakse kommete peenenedes igatsema lihtsamat elu, nii muutusid ka haritud renessansiaja linlaste hulgas populaarseks laulud ja tantsud, mis meenutasid küla- ja maaelu. Nii vahelduvad meie kavas kõigepealt keerulised Itaalia autoritantsud anonüümsete Inglise „maatantsudega“; kava lõpupoole saab näha rustikaalsete vihjetega seltskonnatantse ka itaallastelt: ühe tantsu muusika on alguse saanud laulust, mille minategelane on karakter *commedia dell'arte* traditsioonist; teine kannabki nime „Villanella“ ehk „külalaul/-tants“.

Ja kolmas teema on kevad: kava esimeses pooles on tants, mille üks paljudest nimedest on „Green Man“ ehk „Roheline mees“. „Roheliseks meheks“ kutsutakse salapärast lehtedest välja piiluvat või isegi taimedest koosnevat nägu, mis kaunistab paljusid vanu ehitisi, ning seda peetakse kevade ja taassünni sümboliks. Ja pärast sõjatantse naaseb kevadeteema ühe põhjamaise kevadelauluga ja tantsuga „Spring Garden“ („Kevadine aed“).

„Nonesuch“ ehk „Võrratu“ ilmus esimest korda 1651. aastal **John Playfordi** kirjastatud Inglise tantsuõpikus „The English Dancing Master”, kuhu on üles tähendatud nn „külatantsud”, *country dances*. Sammud on selles repertuaaris lihtsad, kogu tehniline külg seisneb figuurides. „Nonesuchi“ suurt populaarsust näitab, et ta püsis vankumatult kõigis Playfordi õpiku väljaannetes, tähendab, ligi kaheksakümmend aastat. Vahelduse huvides kombineerime selle muusikat **Giorgio Mainerio** kogumikust „Il primo libro de' balli ...“ (1578) võetud „**Schiarazula Marazulaga**“, mis on samuti folkloorse taustaga ja pärit Põhja-Itaalia Friuulia maakonnast: võimalik, et algselt oli tegemist vihmaloitsuga.

„Dolce amoroso foco“ („Magus armulõõm“) on Itaalia ühe kuulsaima tollase tantsuõpetaja, Roomas tegutsenud **Fabritio Caroso** tantsuõpikust „Il Ballarino“ (1581). See on üks paljudest *pass'e mezzo* (sõna-sõnalt „poolteist sammu”) muusikale loodud tantsudest ja sellisena üsna tüüpiline: rahulikud positsioonivahetused vahelduvad variatsioonidega, mis on meestel keerulisemad ja kiiremad, naistel rahulikud ja väärikad. Konkreetse *pass'e mezzo* on Caroso seadnud kuuele inimesele, nii et see meenutab oma asetuselt Inglise „külatantse“.

„Gratioso“ ehk „Võluv“ või „Kaunis“ on seltskondlik tants kolmele inimesele **Cesare Negri** tantsuraamatust „Le Gratie d'amore“ (1602). Negri oli tantsuõpetaja Milanos; tema õpikus on sammujuhised enamjaolt Caroso pealt kopeeritud, kuid sammude stiilis on ka erinevusi; ja koreograafiad on juba kõik Caroso omadest erinevad.

“Me esivanemate aegu...”, katkend „Roosiromaani“ teisest osast (Jean de Meung, ~1240–~1305, tlk Jaan Kross).

„Woodicock, or the Green Man“ („Metskurvits“ või „Roheline mees“) on kuue inimese tants Playfordi õpiku varasematest väljaannetest (1651–1690) ning sisaldab kõiki varajaste Playfordi tantsude tüüpelemente. Selle muusika oli üks toonastest „džässistandarditest“, mille variatsioone võib eri nime all leida nii 16. kui ka 17. sajandist, nii Inglismaalt kui ka Hollandist.

„Lo Spagnoletto“ (Negri 1602) on üks tants arvukast *spagnoletta*'de, tähendab, „hispaania lugude" perekonnast: neil kõigil on põhimõtteliselt sama muusika, erinevused on ainult variatsioonides; kõigis *spagnoletta*'des liiguvad tantsijad üksteise ümber ning tantsus on selgelt eristatav refrään. „Lo Spagnoletto“ on iseäralik selle poolest, et meloodia ja ülesehitus on küll tüüpilised, aga meetrum ei ole mitte kolmele nagu tavaliselt, vaid neljale. See on Negri raamatu avatants ja pühendatud Milano kuberneriprouale; ilmselt soovis Negri „hispaania tantsu“ avatantsuks valides püsida heas kirjas Hispaania kuningakoja silmis, kelle võimu alla Milano kuulus.

„Lull Me Beyond Thee“ ehk „Uinuda sinu kõrval“ (esmailmumine: Playford 1651). Selle figuuritantsu melanhoolne meloodia oli Inglismaal väga populaarne ja sellele on arvukalt erinevaid sõnu, armuromantikast kuni õllelauludeni; algselt käis selle viisiga tõenäoliselt kokku ballaad igatsusest armastatu järele.

„Whirligig“ ehk „Pööris“ (esmailmumine: Playford 1651) on samuti tüüpiline kuue inimese tants ning selle meloodiat on peetud ka üheks järjekordseks „Woodicocki“ versiooniks; tantsuline karakter on tal aga hoopis temperamentsem.

“Hippokrene juurde tulin...”, katkend luuletusest „Kutse laulma Amorist“ (Gabriello Chiabrera, 1552–1638, tlk Harald Rajamets)

„Torneo Amoroso“ ehk „Armastuse turniir“ (Negri 1602) on hea näide sõjametafoori kasutamisest tantsus: tantsijad tungivad peale ja taganevad, piiravad üksteist, võtavad justkui piigirünnakuks hoogu, seejärel lausa vehklevad; viimaks jõuab tants seltskondlikumasse faasi ning saabub leppimine. Žanrilt on see tants mitmeosaline *balletto*, sisuliselt nagu lühike tantsusüit, kus vahelduvad eri meetrumid.

“On sõdalane iga armastaja...”, katkend madrigalist (tekst Ottavio Rinuccini, 1562–1621, tlk Külli Kressa)

„La Barriera da farsi in sesto“ ehk „Barjäär“ kuuele tantsijale (Caroso 1581) on üks paljudest eri autorite *barriera*'dest, st turniiritantsudest. Pealkirjas nimetatud „barjäär“ jagas teatud tüüpi turniiridel võitlusareeni kaheks. Kõigil *barriera*'del on sarnane muusika ja sarnased figuurid; selle versiooni on Caroso tavalisest veidi seltskondlikumaks seadnud, aga selged võitlus- ja võistluselemendid on siin siiski olemas.

“Kui nõnda kaunid võidud...”, katkend madrigalist (tekst Fulvio Testi (?), 1593–1646, tlk Külli Kressa)

„Leggiadra Marina“ ehk „Võluv Marina“ (Negri 1602) on keerukas *balletto*, mis hoolimata galantsest pealkirjast (tants oli pühendatud Castelnuovo markiisile Cecilia Grimalda e Marinale), sisaldab muu hulgas ka vehklemisimitatsiooni.

„In vernali tempore“ ehk „Kevade ajal“ on laul kiriku- ja koolilaulude kogumikust „Piae cantiones“, mille esimene trükk ilmus 1582. „In vernali ...“ on meie kava geograafiliselt lähim lugu, sest selle lauluraamatu koostas soomlane **Jacobus Finno** (ehk Jaakko Suomalainen) ning see anti välja Rootsi riigi tolleaegsel territooriumil. Nagu nii kaugel äärealal ilmunud raamatule kohane, on laulude stiil arhailine ja meenutab oma karguses pigem keskaegset kui renessanssmuusikat.

„Spring Garden“ ehk „Kevadine aed“ ilmus selle nime all esimest korda Playfordi 1651. aasta kogumikus, kuid üks väga sarnane, kuigi ilma pealkirjata tantsukirjeldus on leitud ka ühest varasemast käsikirjast, mis lubab arvata, et tantsu tunti juba ammu enne trükis ilmumist.

„So ben mi ch'ha buon tempo“ („Tean küll, kes veedab hästi aega“, Negri 1602) oli kõigepealt **Orazio Vecchi** madrigal, mis ilmus 1590. aastal raamatus „Selva di varia ricreatione“; seejärel lõi keegi sama meloodia põhjal tantsu, mille Negri parandatud kujul oma tantsuraamatus välja andis. Laulu teksti minategelane on *commedia dell'arte* karakter Zanni; võimalik, et see seletab tantsu koomilisi elemente: näiteks kasutab meestantsija üht sammu, kus vahepeal keeratakse varbad sissepoole; tavaliselt oli see samm lubatud ainult naistantsijatele, kelle jalgu polnud seeliku alt nagunii eriti näha.

„Bravade“ ehk „Bravuur“ on meie kava viimane „sõjalugu“, kuna see sõna tähistab ka rahvapidustusi, kus lavastatakse rituaalseid lahinguid. Lugu ilmus **Jacob van Eycki** kogumikus „Der Fluyten Lust-Hof“ (1644), mis on üks tähtsamaid selle aja plokkflöödimuusika allikaid üldse. Põhimeloodia algus meenutab ilmselgelt populaarset „hispaania pavaani“ teemat.

„Argeers, or Wedding Night“ ehk „Alžeeria“ või „Pulmaöö“ (esmailmumine: Playford 1651). Vahest üks veidramaid Playfordi tantse, kus peaaegu ükski figuur ei kordu täpselt. Muusikaliselt on see justkui„Bravade'i“ mažoorne versioon.

„Leggiadria d'amore“ ehk „Armurõõm“ (Caroso 1581) on seltskondlik kolme inimese tants. Tõenäoliselt oli see tants, mille figuure võis osalt improviseerida, sest liikumise suuna kohta jätab Caroso mõnes kohas juhised üldse andmata, öeldes ainult, mis samme tuleb kasutada.

“Noorusel on kaunis jume...“, katkend „Bacchuse ja Ariadne triumfist“ (Lorenzo de' Medici, 1449–1492, tlk Harald Rajamets)

„Villanella“ ehk „Külatants/-laul“ on tundmatu autori tants Caroso kogumikust (1581), tähendab, tõenäoliselt pärineb varasemast ajast kui kogumik ise. Ka selle figuurid meenutavad kohati lausa sada aastat vanemaid tantse.

Tantsijad:
Ave Goršič, Anne Kaaber, Külli Kressa, Kanni Labi, Eva Lepik, Janno Loide, Andres Paesüld, Kristen Suokass, Ehtel Taevere, Eve Valper

Muusikud:
Anneli Kuusk, Janno Mäe, Stella Sõmer, Helena Valpeteris

Tantsuseaded ja kava tekst: Külli Kressa